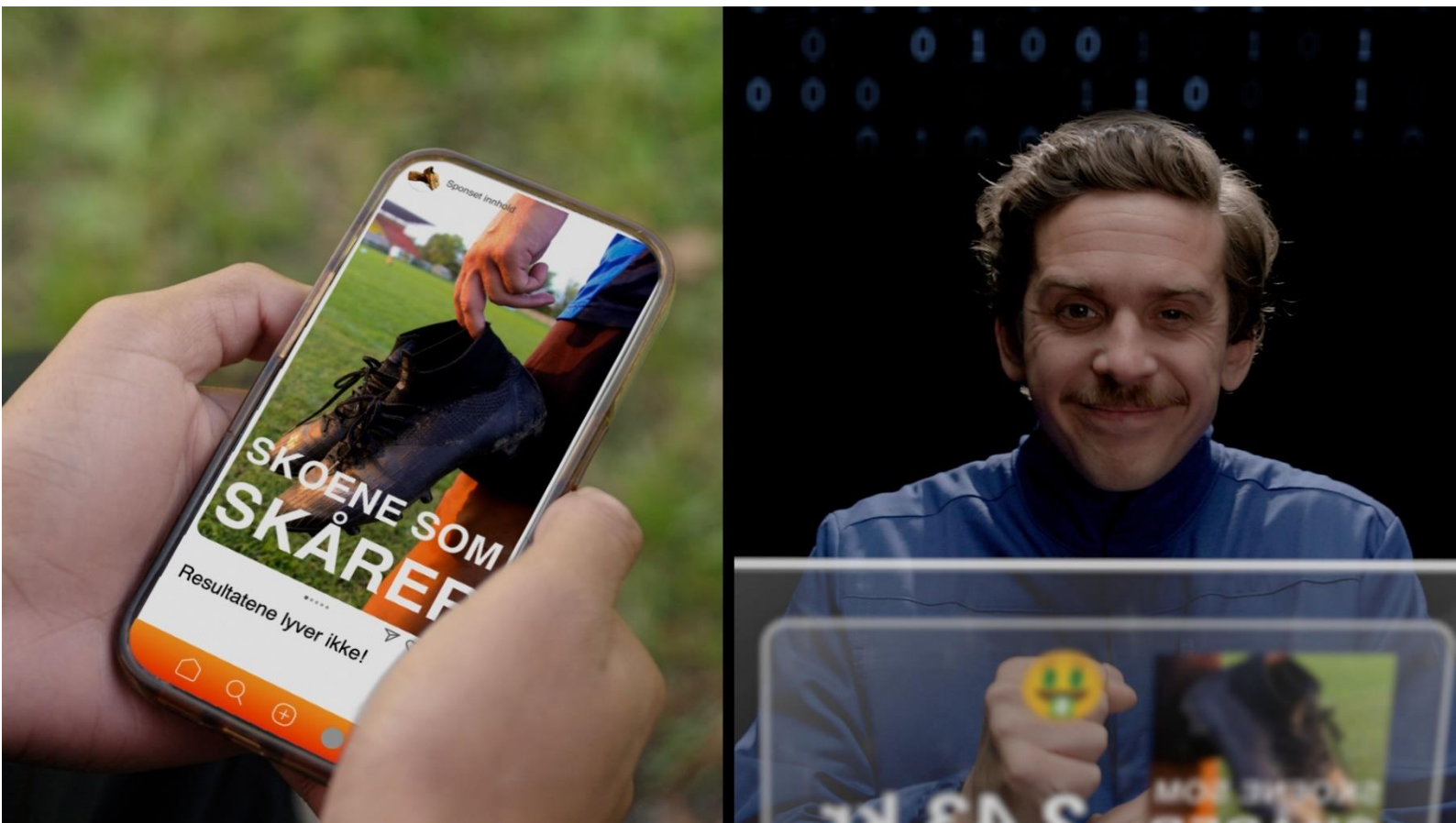

Algoritmenes makt i sosiale medier

Et filmbasert læremiddel for 8.-10. trinn

Kunnskapsfilm.no

[Kunnskapsfilm.no/prosjekter/Algoritmens-Makt/](https://kunnskapsfilm.no/prosjekter/Algoritmens-Makt/)

Om læremiddelet

Dette læremiddelet består av fem filmer (på 8-10 minutter hver) med tilhørende oppgaver. Læremiddelet vil gi elevene kunnskap om den utbredte bruken av sosiale medier og hvilke konsekvenser det kan ha på enkeltindividet og samfunnet. Læremiddelet vil bidra til at elevene får et sunnere og mer reflektert forhold til sosiale medier.

Filmene har følgende titler:

- Kan sosiale medier påvirke deg?
- Falske nyheter
- Hvem bestemmer hva du får se i «feeden» din?
- Hemmeligheter til salgs
- Tror du at du har egne meninger?

Filmene bygger ikke direkte på hverandre. Dere kan derfor velge å bruke én, noen eller alle filmene avhengig av behovet i elevgruppen. For hver av filmene er det utviklet et tredelt opplegg:

- 1) Felles gjennomgang før filmen (15 minutter)
- 2) Visning av film (10 minutter)
- 3) Oppgaver relatert til filmen (individuelle eller i gruppe)

En slik tredelt gjennomgang er egnet til én skoletime på 45 minutter (evt. to skoletimer avhengig av hvilke oppgaver som skal besvares). Undervisningsopplegget er tverrfaglig og kan tilpasses ulike fag, og kan gjerne brukes som temaarbeid og strekkes over flere økter. Vennligst se mer utfyllende informasjon under hver film senere i denne lærerveiledningen.

For elever med behov for særskilt tilrettelegging

Læremiddelet er hovedsakelig utviklet for elever med behov for særskilt tilrettelegging på 8.-10.trinn, men kan også benyttes ovenfor ordinær elevgruppe.

Alle valg i prosessen med å utvikle dette læremiddelet har derfor tatt høyde for å inkludere store deler av denne elevgruppen. Filmene har integrert synstolking for å gjøre de tilgjengelige for elever med ulike synshemninger. Filmene er også tekstet for hørselshemmede på begge målformer. Alle de tilhørende oppgavene har en lett tilgjengelig funksjon for opplest lyd på nettsiden. Opplest lyd er organisk og lest inn av faktiske innlesere. Oppgavene er også tilgjengelig som nedlastbar og redigerbar fil, så lærere enkelt kan fjerne og tilpasse oppgavene til deres elevgruppe. De tilhørende oppgavene er nivåddifferensierte, hvor første sett av oppgaver handler om å finne svar direkte i filmen, mens andre sett med oppgaver i større grad legger vekt på refleksjon og diskusjon. Diskusjonen vi oppfordrer til i forkant av filmvisning vil fungere inkluderende.

Film i seg selv har store fordeler ovenfor flere elever fordi innholdet blir formidlet både visuelt og auditivt, og på den måten stimulerer flere sanser. Kunnskapsformidling ved bruk av film kan også være en fordel for elever med lese- og skrivevansker. Film kan også bidra positivt for elever med nevrologiske utviklingsforstyrrelser (ADHD), ved å holde på oppmerksomheten mer effektivt. Film åpner også opp for muligheten til å se filmen flere ganger, slik at elevene kan få repetert

innholdet. Ved bruk av film kan man visualisere/konkretisere abstrakte begrep, som vil gi eleven en bedre forståelse av innholdet. Det har vi gjort i denne filmserien.

Filmserien i dette læremiddelet har tydelige overskrifter som vil hjelpe eleven med å skjønne innholdet i filmen. Informasjonen formidles i en muntlig sjargong, og hastigheten på det som formidles er godt tilpasset målgruppen.

Oppgavene er nivådifferensierte. Det første settet med oppgaver handler om å finne svar på spørsmål om det direkte innholdet i filmen. Det andre settet med oppgaver har fokus på refleksjon og diskusjon, og kan gjerne løses i grupper.

Begrepsforklaringer

Til hver film er det utarbeidet et sett med begrepsforklaringer. Vurder om noen av disse begrepene bør snakkes om i forkant av visning. I oppgavene som tilhører filmene er disse begrepene understreket og vil gi elevene tilgang til en umiddelbar begrepsforklaring ved å klikke på ordet. Dere finner en fullstendig begrepsliste under beskrivelsen av filmene senere i denne veiledningen.

Filmene er fiksjonsdrevet og består hovedsakelig av to ungdommer og en hyggelig programleder som reflekterer sammen i dialog. Situasjonene som beskrives i filmene er svært gjenkjennelige for ungdommene i målgruppen og kunnskap formidles i en muntlig sjargong.

Filmene bruker kloke virkemidler for å gjøre komplisert innhold mer forståelig. Ett eksempel på dette er grepet med å personifisere «algoritmer». Handlingene som algoritme-personen i filmen gjør (på innsiden av mobilen) er lettere å relatere til enn det kompliserte dataprogrammet det egentlig viser til. Når elevene får en god forståelse for hvordan disse prosessene fungerer og hvordan algoritmene kan påvirke oss, vil det styrke dem i møte med sosiale medier. De vil lettere kunne legge merke til når de blir påvirket og bli mer bevisst på hvordan algoritmer jobber for å holde på oppmerksomheten deres.

Mål for undervisningsopplegget

- Å gi elevene en grunnkunnskap i hva algoritmer er og hvordan de fungerer.
- Å gi elevene kunnskap om hvorfor sosiale medier er gratis, og at det er deres tid og oppmerksomhet som blir solgt.
- Oppfordre til kritisk tenking i møte med sosiale medier og falske nyheter.
- Gi elevene kunnskap om når og hvordan de blir forsøkt påvirket/manipulert på nett.
- Gi innsikt i hvorfor nettvett er viktig og gi konkrete eksempler på hvordan de kan handle.

Relevante kompetansemål:

Læremiddelet er hovedsakelig utviklet for elever med behov for særskilt tilrettelegging på 8.-10.trinn, men kan også benyttes ovenfor ordinær elevgruppe.

Sosiale medier er en viktig del av hverdagen til både yngre og eldre elever. Dette undervisningsopplegget kan derfor også brukes ovenfor 5-7.trinn og Vg1. Den generelle læreplanen og kompetansemålene på andre alderstrinn gir mulighet til dette.

Den generelle læreplanen:

Elevene skal utvikle kritisk tenkning og etisk bevissthet, dette er både en forutsetning for og en del av det å lære i mange ulike sammenhenger, og bidrar til at elevene utvikler god dømmekraft.

Kompetansemål hentet fra 8- 10.trinn:

KRLE 8-10.trinn

- identifisere og drøfte etiske problemstillinger knyttet til ulike former for kommunikasjon
- utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning

Norsk 8-10.trinn

- gjenkjenne og bruke språklige virkemidler og retoriske appellformer
- bruke kilder på en kritisk måte, markere sitater og vise til kilder på en etterrettelig måte i egne tekster
- utforske og vurdere hvordan digitale medier påvirker og endrer språk og kommunikasjon
- bruke fagspråk og argumentere saklig i diskusjoner, samtaler, muntlige presentasjoner og skriftlige framstillinger om norskfaglige og tverrfaglige temaer
- informere, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål tilpasset mottaker og medium

10.trinn 8-10 Samfunnsfag

- vurdere på hvilke måter ulike kilder gir informasjon om et samfunnsfaglig tema, og reflektere over hvordan algoritmer, ensrettede kilder eller mangel på kilder kan prege forståelsen vår
- utforske hvordan teknologi har vært og fremdeles er en endringsfaktor, og drøfte innvirkningen teknologien har hatt og har på enkeltmennesker, samfunn og natur
- utforske og reflektere over egne digitale spor og muligheten for å få slettet sporene og verne om egen og andres rett til privatliv, personvern og opphavsrett
- reflektere over hvordan identitet, selvbilde og egne grenser utvikles og utfordres i ulike fellesskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser

- utforske ulike plattformer for digital samhandling og reflektere over hvordan digital deltakelse og samhandling påvirker formen på og innholdet i samfunnsdebatten

Eksempel på kompetansemål på andre trinn:

Norsk 7.trinn

- orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster
- reflektere etisk over hvordan eleven fremstiller seg selv og andre i digitale medier

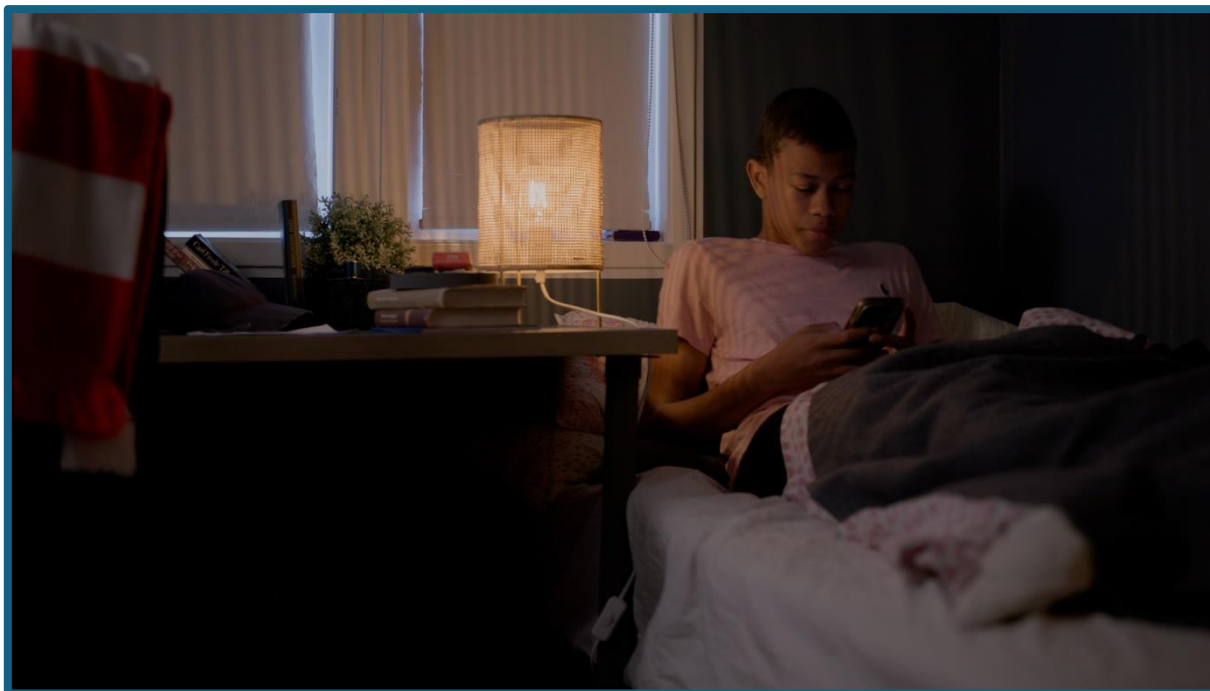
7.trinn samfunnsfag

- sammenligne hvordan ulike kilder kan gi ulik informasjon om samme tema, og reflektere over hvordan kilder kan brukes til å påvirke og fremme bestemte syn
- reflektere over hvordan egen og andre deltar i digital samhandling og drøfte hva det vil si å bruke dømmekraft, sett i lys av regler, normer og grenser

Vg1 samfunnskunnskap

- gjøre rede for sosialisering og drøfte hvordan identiteten og selvfølelsen til ungdom blir påvirket gjennom sosialisering
- reflektere over egne digitale spor, utforske hvem som har tilgang til sporene, og drøfte hvordan data og personopplysninger kan brukes eller misbrukes

Kan sosiale medier påvirke deg?

Med denne filmen skal vi prøve å få elevene til å reflektere rundt egen og andres adferd på sosiale medier. Hva er det som gjør at vi blir påvirket? Og hvor ekte er livet på sosiale medier egentlig?

Før filmen

Før dere ser filmen, kan det være lurt å snakke litt med elevene om hva de fokuserer på når de poster bilder eller videoer på sosiale medier.

- Er det viktig at du ser bra ut i posten?
- Er det viktig at omgivelsene ser bra ut?
- Er det viktig at det ser spennende eller kjekt ut det du holder på med?
- Er det viktig å være ærlig?
- Hvorfor er det vanskelig å være ærlig?
- Er det viktig å få fram et riktig bilde av det du holder på med?
- Er voksne gode forbilder når det gjelder å være ærlig på sosiale medier.

Det viktige her er å få fram at sosiale medie-poster ofte er glansbilder, med oppstilte bilder, planlagte videoer og tekster. Og at folk poster de mest hyggelige og kjekke tingene de holder på med, men som oftest ikke deler det motsatte.

Og så kan dere ta en runde der du stiller spørsmålene:

- Har du noen gang følt deg ensom eller mislykket pga. noe som andre har postet på sosiale medier?
- Hvis ja: Hvorfor tror du det?
- Er det lett å la seg lure av bilder på sosiale medier?

Visning av Film

Filmens varighet er 7 minutter og 54 sekunder.

I filmen møter vi Dina og Jonas. De har en tacokveld hvor de begge følger mer med på telefonene sine enn på filmen de ser på. Dina ser at en venn har fått flere bursdagshilsinger enn henne. Programlederen kommer inn og begynner å forklare at hun nå sammenligner seg med andre, som er en helt vanlig ting å gjøre. I intervjusetting forteller en psykolog om at dette er en viktig utviklingsoppgave for ungdommer når de skal finne ut av hvem de er.

Programlederen ber Dina skrolle nedover Instagram og fortelle hvilke poster som kommer opp. Eksperten forklarer hvordan vår selvfølelse kan bli påvirket i ungdomstida og at det kan bli forsterket av å se andre sine perfekte liv på sosiale medier.

Dina bestemmer seg for å legge ut en post som ikke er perfekt og tar bilde av tacorestene deres. Hun får med en gang en positiv kommentar, men også en negativ kommentar. Dina, Jonas, programlederen og eksperten drøfter sammen hvordan kommentarer kan påvirke oss.

Jonas gjesper og går for å legge seg. Når han har lagt seg får han flere snap-meldinger som holder han våken. Programlederen og eksperten forteller om hvordan søvnen blir påvirket av sosiale medier, og hva som er viktig for å få god søvn. Jonas gir fra seg mobilen til programlederen for å sove bedre.

Etter filmen

Oppgavene under er tilgjengelig for eleven i umiddelbar nærhet til filmen.

Oppgaver: Finn svaret i filmen

1. Hva skjer i filmen?
2. Kjenner du deg igjen i noe fra filmen? I tilfelle hva?
3. Lag en liste: positive ting med sosiale medier, og negative ting.
4. Hva gjør Dina mens hun ser på TV?
 - a. **Scroller på Instagram**
 - b. Leser en bok
 - c. Gjør lekser
5. Hva mener vi med ordet **selvfølelse**?
 - a. Hint: del ordet i to
6. Hva sier programlederen om sammenligning på sosiale medier?
 - a. Det er som oftest positivt
 - b. **Det kan være negativt for selvfølelsen**
 - c. Det har ingen spesiell effekt
7. Hva bestemmer Dina seg for å gjøre etter å ha hørt på programlederen og Silje Steinsbekk?
 - a. Slette Instagram
 - b. Deaktivere kontoen sin
 - c. **Dele et bilde som ikke er perfekt**
8. Hva skjer når Jonas har lagt seg?
9. Hva tror du Jonas tenker når han ser bildene?
10. Hvorfor bør en ikke ta med seg mobilen når en legger seg?

Oppgaver: Utforsk videre og reflekter

1. Hva sier forskningen om hvordan sosiale medier påvirker oss? Let på nett og lag en liste.
2. Lag en oppskrift på hvordan du synes et bilde på sosiale medier bør være.
3. Gir oppskriften du har laget i oppgave 2 et realistisk bilde, eller «pynter» den på virkeligheten? Forklar.
4. Tenk deg at du skal gi råd til noen voksne om hvilke regler de bør ha for sosiale medier for barna sine på 14 år. Bruk din kunnskap og dine erfaringer og skriv ned noen gode råd.

Begrepsforklaringer

Under er en liste over begreper som blir brukt i filmen og/eller i oppgavene til denne filmen. I oppgavene har disse begrepene strek under seg, som indikerer at de kan trykkes på. Da får eleven opp forklaring på begrepet i umiddelbar nærhet. Vurder om noen av begrepene bør snakkes om i forkant av filmvisning.

Selvfølelse: Hvordan du opplever deg selv. God selvfølelse betyr å være trygg på hvem du er, uavhengig av hva andre mener eller hvordan du presterer.

Studie: En systematisk undersøkelse som forskere gjennomfører for å finne svar på spesifikke spørsmål. Det kan sammenlignes med et stort skoleprosjekt, men på et mer avansert nivå.

Påvirke: Å ha en effekt på noe eller noen. Det kan være å endre hvordan noen tenker, føler eller handler. For eksempel, hvis du gir en venn et godt råd, kan du påvirke valgene vennen din gjør.

Scrolle: Å scrolle betyr å dra fingeren opp eller ned på en skjerm for å se mer innhold, som bilder, tekst eller videoer.

Utviklingsoppgaver: Utfordringer eller mål som mennesker møter og må gjøre noe med i løpet av livet for å vokse og utvikle seg. For eksempel kan det være å lære å ta ansvar, utvikle vennskap, eller finne ut hva man vil gjøre i fremtiden.

Psykologi: Studiet av hvordan mennesker tenker, føler og oppfører seg. Og om blant annet å forstå hvorfor vi gjør det vi gjør, hvordan vi lærer og hvordan vi håndterer følelser.

Forske: Å undersøke noe grundig for å finne ut mer om det.

Influenser: En person som bruker sosiale medier til å dele innhold og påvirke andre mennesker gjennom for eksempel sine meninger, sine interesser eller ved å reklamere for produkter.

Påvirke: Å ha en effekt på hvordan andre tenker, føler eller handler.

Fysisk selvbilde: Hvordan du ser på kroppen din og utseendet ditt. Altså hva du tenker og føler om hvordan du ser ut, og hvordan du tror andre ser deg.

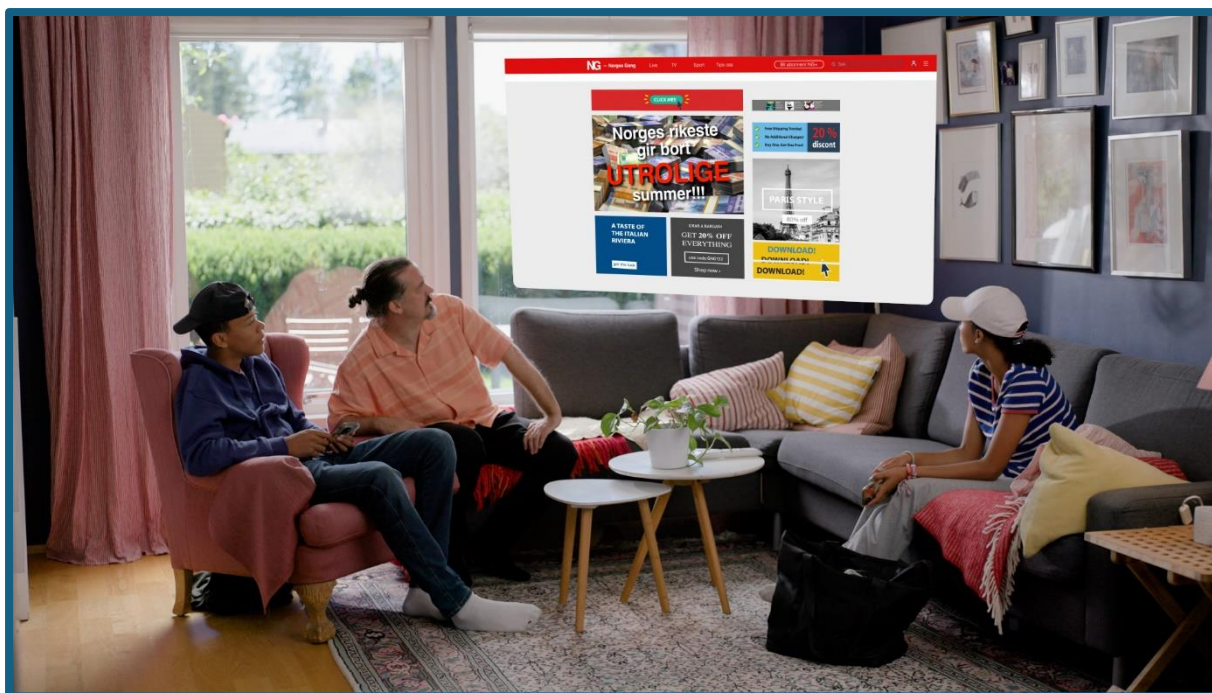
Angst: En følelse av sterk bekymring eller frykt som kan komme uten en tydelig grunn.

Depresjon: Når man føler seg trist, nedstemt eller uten energi over en lengre periode (flere uker eller måneder). Det kan påvirke hvordan man tenker, føler og oppfører seg. Noen med depresjon kan miste interessen for ting de pleide å like, ha problemer med søvn, eller føle seg verdiløse.

Poster: Når du eller noen andre deler noe, som en tekst, bilde eller video, med venner eller følgere på ulike sosiale medier.

Profil: En person sin egen personlige side på sosiale medier. Den viser hvem en er, med bilder, informasjon om personen, og hva den liker.

Falske nyheter

Denne filmen handler om falske nyheter. Det er en oppfatning av at dette er noe som oppstod med innsettelsen av Donald Trump som president i 2016, men faktum er at falske nyheter har eksistert omtrent like lenge som vanlige nyheter.

Mange ser på førstesiden til New York Herald fra 1874, som det første kjente eksempel på falske nyheter. Det handler om at en stor mengde ville dyr hadde rømt og sprang rundt i byens gater.

Som et oppspill til denne filmen kan en søke opp denne siden og vise elevene. Journalisten som lagde saken ønsket trolig å sette fokus på de farlige forholdene i dyreparken, og lagde derfor en falsk nyhet.

Faksimile: New York Herald 1874

Før filmen

Før filmen kan det være lurt å snakke litt om hva falske nyheter er.

Hva kan elevene om dette fra før:

- Hva er falske nyheter?
- Kjenner dere til noen eksempler på falske nyheter? (Stikkord kan for eksempel være Trump, trollfabrikker og konspirasjonsteorier)
- Hvorfor lages falske nyheter tror dere?
- Går det an å avsløre falske nyheter?

Fortell historien fra New York Herald.

Visning av Film

Filmens varighet er 8 minutter og 51 sekunder.

Dina og Jonas sitter i stua sammen, oppslukt i hver sin mobiltelefon. Jonas viser Dina en post med en overdrevet falsk nyhet. De ler av at noen kan falle for noe slikt. I et ekspertintervju får vi høre at det er ulike typer falske nyheter og at hvem som helst kan lage de.

Programlederen tar initiativ til at de skal trykke på den falske nyheten. Den tar de til en falsk nyhetsside med mye reklame, som er satt opp slik at noen kan tjene penger på falske nyheter.

Eksperten trekker frem at myndigheter i land også kan stå bak falske nyheter for å spre feilinformasjon eller påvirke meningene våre.

Programlederen tar oss med bak kulissene, der algoritmene jobber, og forklarer at falske nyheter er laget for å vekke sterke følelser hos oss. Og det er akkurat det algoritmene ser etter, for de vil holde på oppmerksomheten vår og for å gjøre det så sprer de poster som vekker sterke følelser, som falske nyheter. Samtidig ser vi hvorfor det er vanskelig for algoritmen å skille falske nyheter fra ekte nyheter, spesielt nå med kunstig intelligens. Filmen avsluttes med at dette gjør det ekstra viktig å være kildekritisk.

Etter filmen

Oppgavene under er tilgjengelig for eleven i umiddelbar nærhet til filmen.

Oppgaver: Finn svaret i filmen

1. Hva handler saken som Jonas viser til Dina om?
 - a. Hint: Norges rikeste
2. Hva er kjennetegnet på falske nyheter?
 - a. De er alltid veldig tekniske
 - b. De er ofte overdrevet**
 - c. De er alltid veldig korte
3. Petter Bae Brantzæg sier at det er to typer falske nyheter. Hvilke var det?
4. Hvem kan lage falske nyheter ifølge Petter Bae Brantzæg?
 - a. Bare profesjonelle journalister

- b. Hvem som helst**
 - c. Bare folk med mye penger
- 5. Hva er en vanlig metode for å tjene penger på falske nyheter?
 - a. Selge abonnementer til falske nyhetssider
 - b. Bruke falske nyheter til å lure folk inn på nettsider med mye reklame**
 - c. Be om penger
- 6. Hva er typisk for falske nyheter? Hva er det som får folk til å tro på de?
 - a. Hint: Følelser
- 7. Hva gjør algoritmen?
 - a. Hint: Velger ut
- 8. Hvordan kan en «lure» algoritmene?
- 9. Hva kan du gjøre for å prøve å finne ut om en nyhet er falsk eller sann?

Oppgaver: Utforsk videre og reflekter

1. I filmen blir det nevnt noe som kalles «Russiske trollfabrikker som ønsker å lage tullball». Finn ut hva det er, og hva det har med falske nyheter å gjøre.
2. I 2003 kom det ut en nyhet om frigjøringen av den amerikanske soldaten Jessica Lynch. Finn ut mer om denne saken, og prøv å finne ut hvorfor noen valgte å lage den nyheten.
3. Lag overskriften: Hvordan avsløre falske nyheter. Let på nett (husk flere kilder) og svar på overskriften.
4. Hvordan kan du se om et bilde er ekte eller laget av kunstig intelligens?
5. Finn ut hva «deepfakes» er for noe, og hvordan vi kan avsløre slike.

Begrepsforklaringer

Under er en liste over begreper som blir brukt i denne filmen og de tilhørende oppgavene. I oppgavene har disse begrepene strek under seg, som indikerer at de kan trykkes på. Da får eleven opp forklaring på begrepet i umiddelbar nærhet. Vurder om noen av begrepene bør snakkes om i forkant av filmvisningen.

Poste: Når du poster deler du noe, som for eksempel en tekst, et bilde eller video, med venner eller følgere på sosiale medier.

Oppslukt: Å være så interessert i noe at du glemmer alt annet rundt deg.

Kombinasjon: Å sette sammen to eller flere ting til én enhet. For eksempel, en pizza er en kombinasjon av deig, saus, ost og andre ingredienser.

Myndigheter: De som styrer og bestemmer i et land eller område.

Organisasjon: En gruppe mennesker som jobber sammen for å oppnå et felles mål.

Trollfabrikk: Et sted hvor folk jobber med å lage og spre falske nyheter og informasjon på internett for å påvirke hva folk tror og mener.

Algoritme: Et dataprogram som utfra hva du ser og leser på sosiale medier, velger ut hvilke poster du mest sannsynlig vil like best.

Sensasjonell: Noe som er veldig overraskende eller sjokkerende, og som ofte får mye oppmerksomhet. For eksempel, en sensasjonell nyhet kan være en overraskende hendelse som mange snakker om.

Engasjement: Å være veldig interessert og involvert i noe.

Kunstig intelligens: En teknologi som gjør at datamaskiner kan lære og utføre oppgaver som vanligvis krever menneskelig intelligens, som for eksempel å forstå språk, skrive tekster og lage bilder. Det er som å gi datamaskiner mulighet til å «tenke selv».

Kildekritisk: Å være kildekritisk betyr å være flink til å sjekke om informasjonen du finner er riktig og sann. Du spør deg selv: "Kan jeg stole på denne kilden?", før du tror på det du leser eller hører.

Hvem bestemmer hva du får se i «feeden» din?

I denne filmen skal vi ta for oss algoritmene som bestemmer hva vi får opp i «feeden» vår på sosiale medier.

Før filmen

Mange elever vet hva algoritmene gjør, og noen vet hvorfor de gjør det. Derfor kan det være lurt å ta utgangspunkt i elevene sine kunnskaper om dette og snakke om det før filmen:

- Hva gjør algoritmene på sosiale medier? (se ordforklaringene)
- Hva er poenget med disse algoritmene? (se tekst under)
- Hva er positivt med algoritmene?
- Hva er negativt? (om elevene ikke har forslag til dette, kan en sette på filmen, men først kan være lurt å fortelle litt om bakgrunnen til algoritmene, at det oppstod for å kunne hjelpe folk med å sortere):

I begynnelsen var sosiale medier enkle plattformer hvor innhold ble vist i kronologisk rekkefølge. Etter hvert som plattformene vokste, ble det nødvendig å finne måter å vise brukerne det mest relevante innholdet først. For å håndtere den økende mengden innhold, begynte plattformer som Facebook å bruke algoritmer. Disse algoritmene skulle analysere brukerens atferd, som hva de liker, kommenterer på, og deler, for deretter å bestemme hvilket innhold som er mest relevant for dem. Tanken var altså god: algoritmene skulle vise deg det innholdet som interesserer deg mest. Men dette har da vist seg å skape noen problemer, og det er de vi skal høre om i filmen.

Visning av Film

Filmens varighet er 10 minutter og 46 sekunder.

Jonas og Dina kommer hjem fra skolen. De snakker om en some-post som bare Jonas har fått opp i feeden sin, selv om de begge følger den samme personen.

Programlederen kommer inn og tar oss med inn til algoritmene. Algoritmen jobber med å velge ut poster han tror Dina kommer til å like. Han følger med på hvor lenge hun ser på posten og om hun "liker" den eller kommenterer. Algoritmen sorterer postene i mapper for "liker", "liker kanskje" og "liker ikke".

Dina lurte på hvordan algoritmen vet hva hun liker og ikke. Jonas og programlederen forklarer at algoritmen følger med på alt hun gjør og bruker den informasjonen til å lære hva hun liker. Algoritmen gjør dette for å holde på oppmerksomheten din slik at de kan selge reklame. Og da sprer han også inn poster som vekker sterke følelser hos oss.

I intervju forteller en ekspert at algoritmene er så gode at de kan gi oss bare en type informasjon, slik at vi bare ser at verden enten er rød eller blå, noe som kan ødelegge for demokratiet.

Programlederen får Jonas og Dina til å skrolle på hver sin telefon og spoler tiden fremover. Det blir flere blå poster for Jonas og flere røde for Dina. Når de når prøver å snakke sammen begynner de å krangle istedenfor.

Dina blir nervøs for at dette kan være slutten på demokratiet. Programlederen, og eksperten, forklarer hvordan det er lurt å bruke andre kilder og ikke bare sosiale medier for å hente inn informasjon om verden rundt oss.

Etter filmen

Oppgaver: Finn svaret i filmen

1. Hva skjer i begynnelsen av filmen?
 - a. Dina har tatt vaksine
 - b. Jonas forteller om en post fra Theo**
 - c. Dina forteller om en post fra Theo
2. Hvorfor fikk bare Jonas opp posten fra Theo i sin feed?
 - a. Fordi Dina ikke følger Theo
 - b. Fordi Jonas bruker mer tid enn Dina på sosiale medier
 - c. Fordi algoritmen valgte å vise den til Jonas**
3. Hva gjør algoritmen for å holde på oppmerksomheten din?
 - a. Viser deg nyheter og hyggelige oppdateringer
 - b. Viser deg poster som vekker sterke følelser**
 - c. Viser deg reklame hele tiden
4. Har du noen gang opplevd noe av det samme som Dina og Jonas? Fortell.
5. Hva er algoritmer, og hvorfor bruker for eksempel TikTok og Instagram disse?
6. Hva er problemet med disse algoritmene ifølge Petter Bae Brantzæg?
 - a. Kun røde poster
7. Hva kan en gjøre for å unngå å havne i en «filterboble»?
 - a. Også høre på de blå postene

8. Hva lærer Jonas og Dina i filmen?

Oppgaver: Utforsk videre og reflekter

1. Finn ut hva en mener med ordet «polarisering».
2. På hvilken måte kan algoritmene være med på å skape polarisering i et samfunn?
3. Finn ut hva ordet «algoritme» egentlig betyr – passer betydningen synes du? Begrunn svaret.
4. Når en snakker om algoritmer på sosiale medier, er det vanlig å snakke om å «bli dratt ned i et kaninhull». Finn ut hva en mener med det, og hvor uttrykket «kaninhull» er hentet fra.

Begrepsforklaringer

Under er en liste over begreper som blir brukt i denne filmen og i de tilhørende oppgavene. I oppgavene har disse begrepene strek under seg, som indikerer at de kan trykkes på. Da får eleven opp forklaring på begrepet i umiddelbar nærhet. Vurder om noen av begrepene bør snakkes om i forkant av filmvisning.

Scrolle: Å scrolle betyr å dra fingeren opp eller ned på en skjerm for å se mer innhold, som bilder, tekst eller videoer.

Poste: Når du poster deler du noe med venner eller følgere på sosiale medier, som for eksempel en tekst, et bilde eller en video.

Profil: En person sin egen personlige side på sosiale medier. Den viser hvem en er, med bilder, informasjon om personen, og hva den liker.

Feed: En strøm av oppdateringer og innlegg fra folk og sider en følger på sosiale medier.

Preferanser: Det du liker best. For eksempel hva som er din favorittmat eller hvilken musikk du liker å høre mest på.

Kategorier: Grupper som ting deles inn i basert på likheter. For eksempel kan bøker deles inn i kategorier som krim, eventyr eller romantikk.

Anbefaling: Et forslag om noe du kanskje vil like eller synes er bra.

Eksponert: Å bli vist eller utsatt for noe. For eksempel, hvis du ser mye på TV, er du eksponert for mange reklamer.

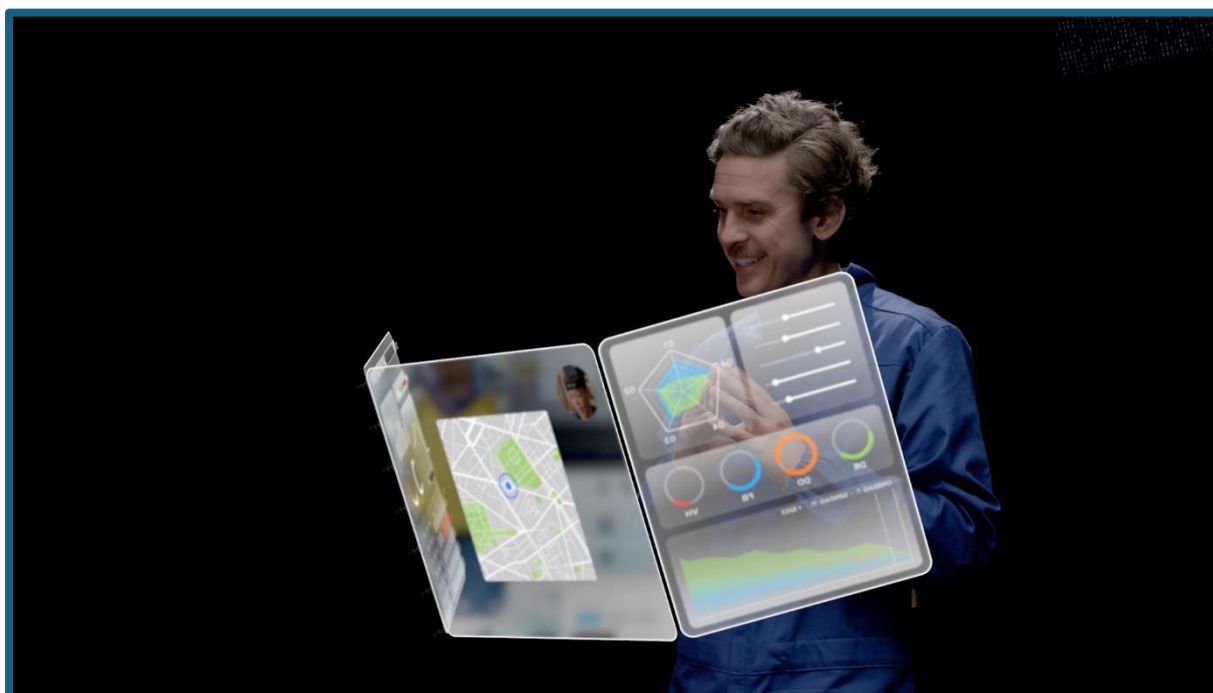
Algoritme: Et dataprogram som utfra hva du ser og leser på sosiale medier, velger ut hvilke poster du mest sannsynlig vil like best.

Filterboble: Noe som oppstår når algoritmer på internett tilpasser informasjonen du ser basert på dine tidligere søk, klikk og interesser. For eksempel, hvis du ofte leser nyheter fra en bestemt politisk vinkel, vil algoritmene fortsette å vise deg mer av akkurat denne typen nyheter, fordi de tror du vil se mer av det.

Polarisering: betyr at folk eller grupper blir mer og mer uenige og står sterkere på sine egne meninger, på en slik måte at det blir vanskelig å bli enige.

Kritisk: Å være kritisk betyr at du ikke bare godtar alt du hører eller ser, men tenker nøye over det og vurderer om det er riktig.

Hemmeligheter til salg

Denne filmen handler om hvilke spor vi etterlater oss på internett. Hvor bevist er elevene på hva det innebærer å gi apper tilgang til kontaktene sine og lokasjonsdata? Hva vet appene om oss, og hva er lurt å tenke på når en manøvrerer på nett og bruker apper?

Dette er nok noe en kan kjenne seg igjen i uansett alder. Det kan være lurt å bruke seg selv som utgangspunkt ved oppstart. Hvilken «evolusjon» har du selv gått gjennom ift. å godkjenne tilganger i apper og alle cookies på nettsider.

Før filmen

Før filmen kan du stille elevene noen spørsmål til diskusjon:

- Når du laster ned en ny app, pleier du å gi den tilgang til alle opplysninger om deg?
- Hvorfor, hvorfor ikke?
- Gjør det noe om du tillater en app å få tilgang til for eksempel bildene dine og kontaktene dine? Forslag til svar: Om en sier ja til alle tilganger kan appene:
 - **Se og bruke bilder:** Appen kan se alle bildene dine og bruke dem til funksjoner som å lage album, redigere bilder eller dele dem.
 - **Lagre bilder:** Noen apper kan lagre bilder på sine servere, noe som kan være nyttig for sikkerhetskopiering, men det kan også innebære personvernrisikoer.
 - **Se kontakter:** Appen kan se alle kontaktene dine, inkludert navn, telefonnumre og e-postadresser.
 - **Synkronisere kontakter:** Noen apper kan synkronisere kontaktene dine med sine egne tjenester, for å finne venner eller kolleger som også bruker appen.

- **Sende meldinger:** Noen apper kan sende meldinger til kontaktene dine, enten via SMS eller e-post, ofte for å invitere dem til å bruke appen.

Visning av film

Filmens varighet er 9 min og 36 sek.

Dina og Jonas tar følge hjem fra skolen. Dina har lastet ned en ny app, DuoDuo, som hun vil at Jonas skal prøve. Når Jonas laster ned appen må han gi fra seg persondata og velge om han skal dele kontakter og posisjonen sin. Programlederen kommer inn og leder oss inn i den digitale verden for å se hva algoritmene gjør med all denne informasjonen.

I intervju forteller en ekspert at det er vanskelig å ikke bli sporet på internett og at apper følger med på hva du gjør. Jonas mener det ikke betyr noe at de vet hvor han er og fortsetter å bruke appen. Programlederen viser oss hva som skjer inne i den digitale verden når algoritmene bruker informasjonen til å vite så mye som de kan om deg.

Eksperten forteller at all denne informasjonen blir solgt mellom sider, at det er et stort nettverk av aktører som følger med på hva vi gjør. Sosiale medier bruker så denne informasjonen til å velge ut poster og innhold som holder på oppmerksomheten vår slik at de kan tjene penger på å selge reklame. Samtidig ser algoritmen at Jonas og Dina er på vei til fotballbanen og at de er rett ved et kjøpesenter. Den informasjonen bruker han til å vise reklame til Jonas.

Programlederen oppsummerer med å ramse opp hva annet denne informasjonen kan bli bruk til av ulike aktører, som arbeidsgivere, politiske partier eller autoritære stater. Jonas velger til slutt å bruke DuoDuo, men deler ikke posisjonen sin.

Etter filmen

Oppgaver: Finn svaret i filmen

1. Hvorfor laster Jonas ned DuoDuo?
2. Hva spør programlederen Jonas om når han laster ned appen?
 - a. Om han har lest brukervilkårene
 - b. Om appen virkelig trenger all informasjonen**
 - c. Om han har nok lagringsplass
3. Hvorfor ber appen om å få tilgang til Jonas sine kontakter?
4. Kjenner du deg igjen i denne situasjonen? Hva gjør du når du laster ned en app?
5. Hva mener en med ordet «persondata»?
 - a. Hint: navn, alder og ...
6. Hva sier Petter Bae Brantzæg om hvordan data samles inn om deg?
 - a. Du får beskjed om all informasjon som blir samlet inn om deg
 - b. Data samles inn både bevisst og ubevisst**
 - c. Algoritmene samler kun inn data som er nødvendig for å kunne bruke spillet best mulig
7. Hva følger DuoDuo med på at Jonas gjør, og hvorfor følger den med?
8. Hva er bra med at algoritmene følger med på hva du gjør?
9. Hva er negativt med at algoritmene følger med på hva du gjør?

10. Hva lærer Jonas og Dina i filmen?

Oppgaver: Utforsk videre og reflekter:

1. Det finnes ulike typer algoritmer. Finn ut mer og forklar hva disse gjør: sorteringsalgoritmer, søkealgoritmer og anbefalingsalgoritmer.
2. På hvilken måte opplever du at mobilen «vet mye om deg»?

Begrepsforklaringer

Under er en liste over begreper som blir brukt i denne filmen og/eller i oppgavene. I oppgavene har disse begrepene strek under seg, som indikerer at de kan trykkes på. Da får eleven opp forklaring på begrepet i umiddelbar nærhet. Vurder om noen av begrepene bør snakkes om i forkant av filmvisning.

Lokasjonsdata: Informasjon om hvor du befinner deg. Når en app samler inn lokasjonsdata, vet den hvor du er, for eksempel om du er hjemme, på skolen, eller et annet sted.

Persondata: Informasjon om deg, som for eksempel navn, alder, adresse, og hva du liker.

Algoritmer: Et dataprogram som utfra hva du ser og leser på sosiale medier, velger ut hvilke poster du mest sannsynlig vil like best.

Målrettet reklame: Annonser som er spesialtilpasset deg basert på informasjon om hva du liker, hvor du er, og hva du søker etter på nettet. Det betyr at noen har samlet inn data om deg for å vise deg disse annonsene.

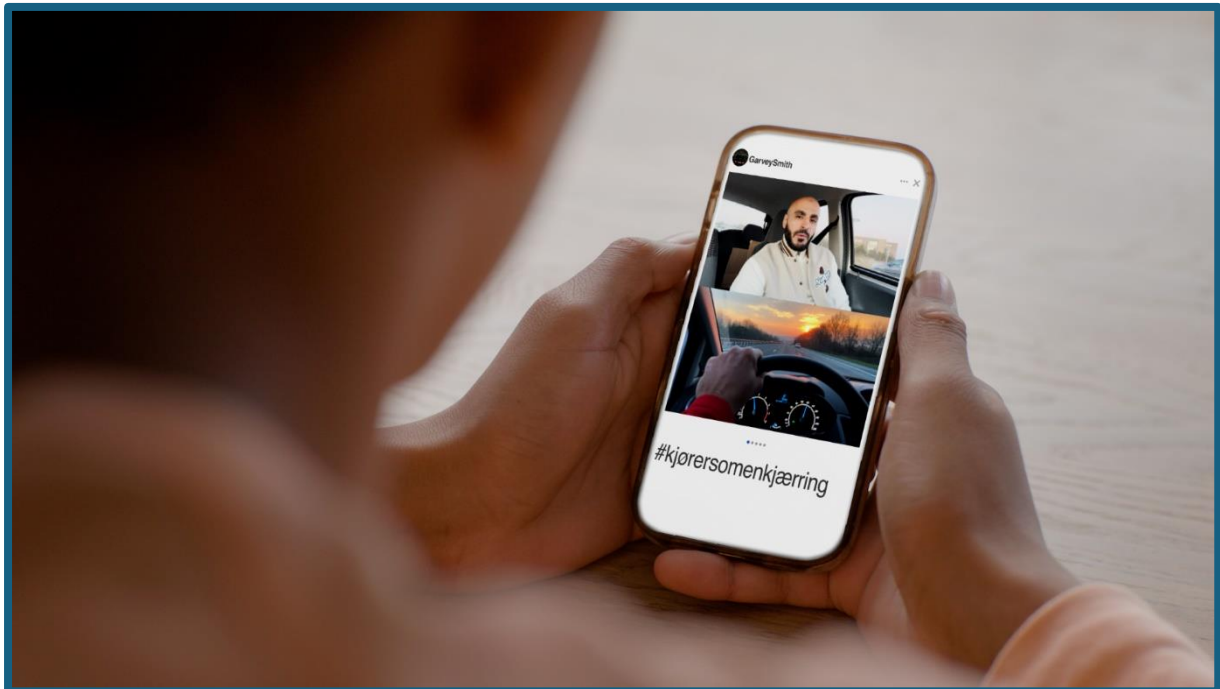
Arbeidsgiver: En person eller et selskap som ansetter folk til å jobbe for seg, og får betalt for det.

Myndighetene: De som styrer og bestemmer i et land eller område.

Selskap: En bedrift som for eksempel kan lage produkter eller tilby tjenester.

Totalitær stat: Et land hvor myndighetene har full kontroll over alt som skjer. Vanlige mennesker har ingen rett til å velge hvem som skal styre, og staten bestemmer hva folk kan si, gjøre og til og med hva de kan mene.

Tror du at du har egne meninger?

Denne filmen handler om hvordan algoritmene på sosiale medier kan påvirke meningene dine.

Før filmen

Oftest ser en at ekstreme meninger og holdninger kan fremføres i en annen innpakning. Slik som i denne filmen der Jonas vil se filmer med raske biler, hvor han også får servert kvinnehat i samme pakke. Mange av elevene kjenner kanskje til Andrew Tate, som er en britisk-amerikansk influencer. Han er kjent for videoer der han viser sin ekstravagante livsstil, samtidig som han forfekter ekstreme, kvinnefiendtlige holdninger. Om det er noen i klassen som kjenner til han, så kan det være et godt utgangspunkt å starte med før en ser filmen (hvem er han, hvorfor er han så omstridt osv.)

Videre kan det være lurt å snakke sammen om hva det er som former våre meninger og holdninger.

- Hvem påvirker deg mest?
 - Venner, foreldre, influensere, forbilder, lærere, trenere osv.
- Hvem lytter du til når du skal gjøre deg opp en mening om en sak?
- Har du noen gang endret mening om en person du har sett opp til?
- Hvem kan du stole 100% på?

Visning av film

Filmens varighet er 9 min 55 sek.

Dina lager seg en nugatti-skive og setter seg ved bordet der Jonas allerede sitter og ser på videoer på mobilen. Videoen viser Jonas kule biler, men også kvinnefiendtlige utsagn. Programlederen kommer inn og stiller spørsmål om hvordan Jonas fant den videoen. Jonas fikk den anbefalt av algoritmen

etter han begynte å se på racingvideoer. Programlederen tar oss med inn i den digitale verden og viser hvordan algoritmen jobber med å sortere poster i kategoriene “liker”, “liker kanskje” og “liker ikke”. Dette gjør han for å finne ut hva han skal vise Jonas for å holde på oppmerksomheten hans.

Algoritmen anbefaler en bilvideo med en undertone av kvinnehat, som Jonas ser lenge på. Det er en seier for algoritmen. Jonas selv ignorerer innholdet, det er bare bilene han er der for.

Programlederen legger frem at det er gjerne slik ekstreme holdninger blir spredt. Det starter som en spøk, men blir mer og mer alvor etter hvert som algoritmen gir Jonas mer av slikt innhold.

Dina får opp en post i treningsgruppa si der noen påstår at kneippbrød er veldig dårlig å spise kvelden før trening. Dina spiser samtidig en kneippskive, som hun prøver å snakke på Jonas uten hell. I intervju forteller en ekspert om hvordan grupper på sosiale medier kan være en god ting for å finne samhold, men og en dårlig ting da noen kan forsterke negativ adferd, som i grupper om spiseforstyrrelse. Programlederen trekker frem at det er viktig å være kritisk til innhold som blir delt, for det er ikke sikkert det stemmer.

En av videoene Jonas ser på stjeler fokus igjen. Dina ber han slutte å se på videoer med dårlige meninger/holdninger. Programlederen guider han til hvordan Jonas kan trene opp algoritmen til å gi han andre videoer. Filmen konkluderer med at det er viktig å også oppsøke kanaler og innhold som er forskjellig fra det algoritmene serverer deg.

Etter filmen

Oppgaver: Finn svaret i filmen

1. Hva skjer i denne filmen?
2. Hva er problemet med at Jonas ser på disse bil-videoene, ifølge Dina?
 - a. Hint: Ikke bare bil, men og ...
3. På hvilken måte «jobber» algoritmene for å gi Jonas de videoene han er interessert i?
4. Hva kan problemet være med måten algoritmene «jobber» på?
5. Hva gjør Jonas for å prøve å unngå å få videoer som inneholder kvinnehat?
6. Har du opplevd noe lignende? Fortell.
7. Hvorfor tror du Dina reagerer på videoene Jonas får anbefalt, men ikke på de hun selv får anbefalt? Hint: Grupper med samme meninger.
8. Hvorfor er det viktig å være kritisk til det du får anbefalt på sosiale medier?
 - a. Hint: Algoritmene er ikke alltid så smarte.
9. Hva lærer Jonas og Dina i filmen?

Oppgaver: Utforsk videre og reflekter

1. Hvordan kan du gjøre deg opp en mening om en sak på beste mulig måte? Lag en oppskrift som du kaller: Slik gjør du deg opp en mening på en god måte.
2. Fortell en historie om noen som «ramlet ned i kaninhullet» på sosial medier. Hva skjedde, hvorfor skjedde det, og hvordan klarte personen å komme seg opp av «hullet»?

Begrepsforklaringer

Under er en liste over begreper som blir brukt i denne filmen og i de tilhørende oppgavene. I oppgavene har disse begrepene strek under seg, som indikerer at de kan trykkes på. Da får eleven opp forklaring på begrepet i umiddelbar nærhet. Vurder om noen av begrepene bør snakkes om i forkant av filmvisningen.

Hverdagslige meninger: Tanker og meninger folk har om vanlige ting i livet, som for eksempel hva de liker å spise, hvilke filmer de synes er bra, eller hvordan de føler om skole og venner.

Ekstreme meninger: Tanker og meninger som ofte er veldig forskjellige fra det de fleste andre mener. Mennesker med ekstreme meninger har ofte et behov for å fortelle om disse, og komme i kontakt med andre som har slike meninger, for eksempel på internett.

Algoritmer: Et dataprogram som utfra hva du ser og leser på sosiale medier, velger ut hvilke poster du mest sannsynlig vil like best.

Feed: En strøm av oppdateringer og innlegg fra folk og sider en følger på sosiale medier.

Politisk retning: En måte å tenke på om hvordan et samfunn bør styres. Det handler om ideer og meninger om hva som er viktig for samfunnet, som økonomi, helse, utdanning og rettferdighet.

Konspirasjonsteorier: Ideer om at ting som går galt i verden skyldes at mektige grupper, og noen få mennesker står bak for å skaffe seg egne fordeler. Det er ofte ingen bevis for at det er sant, og teoriene er ofte ulogiske.

Manipulert: At noen prøver å få deg til å gjøre noe, eller tro på noe, ved å lure eller påvirke deg på en uærlig måte.

Kaninhull: En referanse til boken *Alice i Eventyrland*, der hovedpersonen falt gjennom et hull i bakken inn i en absurd alternativ virkelighet. I dag blir det først og fremst brukt om å bli hjernevasket på internett.

Spiseforstyrrelse: En alvorlig, helsefarlig tilstand der en person har et usunt forhold til mat og spising.

Kritisk: Å være kritisk betyr at du ikke bare godtar alt du hører eller ser, men tenker nøye over det og vurderer om det er riktig.